

ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ

УДК 94 (437=161.2)“1921–1939”.613.87

ПИВО, ТЮТЮН І АЛКОГОЛЬ В ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В МІЖВОЄННІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1921–1939)

Ольга ЗУБКО

Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського,
кафедра культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін
вул. Острозького, 32, 21000, м. Вінниця, Україна
e-mail: zubkoolga5@gmail.com
DOI: 10.15330/gal.35.117-124
ORCID:0000-0002-7052-1472

Публікація актуалізує дослідження питання повсякденних реалій в житті української еміграційної спільноти у міжвоєнній Чехословаччині – її шкідливих звичок: тютюнопаління та пияцтва. Розгляд цих питань крізь призму історії повсякдення дозволяє не тільки відкоригувати особу українського емігранта, емігранта-героя, (з одного боку ініціатора суспільних змін, а з іншого – заручника історичних подій), шляхом “переведення” його у статус “пересічної людини”; а й допомагає проілюструвати процес “упорядкування” еміграційного життя на новому місці. Тютюнопаління, надмірне вживання пива та горілки українською еміграційною спільнотою міжвоєнній ЧСР проаналізовані з позицій історико-антропологічного підходу.

Ключові слова: українська еміграція, міжвоєнна Чехословаччина, повсякденне життя, шкідливі звички, тютюн, горілка, пиво.

Постановка проблеми. Більшість українських та закордонних дослідників акцентують увагу переважно на політичному аспекті діяльності української еміграції в міжвоєнній Чехословаччині, вихід котрої за кордон був зумовлений, насамперед, поразкою національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. Тоді як недослідженою залишається “інша” історія еміграції, історія “поза контекстом” політики, економіки та культури – її повсякденне життя. Те, що дозволяє перше, скоригувати особу українського емігранта, емігранта-героя, (з одного боку ініціатора суспільних змін, а з іншого – заручника історичних подій), шляхом “переведення” його у статус “пересічної людини” з усіма властивими їй позитивними й негативними характеристиками; те, що по-друге, дозволяє проілюструвати процес “упорядкування” життя на новому місці.

Аналіз досліджень і публікацій. Відображення повсякденних еміграційних реалій – складне з огляду джерельного забезпечення. Про це слушно відзначає українська дослідниця Ольга Коляструк: “Повсякдення наче й не залишає документів: воно не карбується у спеціальних указах чи законах, не фіксується у програмах і промовах, як політична й державна історія; не кристалізується матеріальними здобутками в економіці та культурними пам’ятниками. Воно існує завжди, як повітря, воно непомітно триває, як час. Натомість, за законами історичної науки повсякденність може бути відтворюваною лише на документальних підставах...”¹. Тому, при врахуванні вище зазначеного, розгляд шкідливих звичок української еміграційної спільноти в міжвоєнній ЧСР, що ще не був у центрі уваги дослідників, здійснений за допомогою спогадів В. Сімянціва², Н. Наріжно³, В. Приходька⁴; щоденників Є. Чикаленка⁵, С. Русової⁶;

¹ Коляструк О. А. Інтелекція УСРР у 1920-ті роки: повсякденне життя / відп. ред. В. М. Даниленко. 2-ге вид. Харків : Раритети України, 2015. 404 с. (Структури повсякденності). С. 18.

² Сімянців В. Студентські часи. (Спогади). Чехо-Словаччина. Роки 1923–1929. Вашингтон : Д. К., 1973. 191 с.

³ Наріжна Н. Дитячими очима (Спомин) / Editor Mykola Mušinka. Praha : Vydalo Sdružení Ukrajinek v České Republice, 2010. 100 с.

збірника документів про життя та діяльність Наталени Королів⁷; архівних справ фонду Служби Безпеки Чеської Республіки⁸.

Написання назви країни Чехословаччина подається без дефісу в статусі молодої новоствореної в 1918 р. неподільної Першої республіки чехів і словаків. У цитатах зі спогадів, щоденників і в архівних матеріалах досліджуваного часу збережено стилістику й правопис оригіналів.

Мета статті. Метою публікації є критичний розгляд таких шкідливих звичок українських вихідців як тютюнопаління, надмірне вживання пива та горілки з позицій історико-антропологічного підходу.

Виклад основного матеріалу. Хоча першими українськими вихідцями на теренах міжвоєнної ЧСР в 1918–1919 рр. були вояки підрозділів “Гірська бригада”, “Старий табір”, “Глибока”, “Крукеничі” Української Галицької Армії, що під тиском польської армії під командуванням генерала Й. Галлера змушені були відступити на територію Чехії й були роззброєнні в Мукачево (Закарпаття); а також ті вояки, котрі у складі чехословацької армії, протидіяли наступу угорських комуністичних формувань в Словаччині (усі вояки згодом були інтерновані в Судетах; тут – у містечках Німецьке Яблонне, Ліберець, Йозефів, Тврдошин, Жиліна, Кежмарок – були створені військові табори. – О. З.), наша увага звернена на шкідливі звички антибільшовицької частини українських вихідців, котра прибула до Праги, її околиць та інших чехословацьких міст дещо пізніше, з початком 1920-х рр. Чисельність цієї частини української еміграції в міжвоєнній ЧСР становила близько 20 000 осіб.

Саме в цей час керівництвом міжвоєнної Чехословаччини було започатковано так звану “Ruská pomosná akcia” – “Руську допомогову акцію” (1918–1927) – фінансову допомогу еміграційним організаціям. Ця фінансова допомога, до усього, співпала з Інтербелумом (1920–1930) – часом новаторства в галузі техніки; періодом, коли вперше в історії людства реально поліпшився побут. У 1920-х, крім технічних винаходів Першої світової війни (вологих серветок, окулярів, засобів жіночої гігієни, паперових носових хустинок, кварцевих ламп, чайних пакуночків, наручних годинників, застібок-блискавок, майок і виробів зі сталі, котрі не боялися іржі), міжвоєнна ЧСР залюбки знайомила також: з авторефрежираторами, електричними бритвами, електроенцефалографами, контактними лінзами, бульдозерами, асфальтоукладавачами, поліграфом, кінематографом, телеграфом, банківськими й поштовими переказами. В свою чергу, 1930-ті додали до технічних новинок безпосередньо в міжвоєнній Чехословаччині: перші електронні годинники, липку стрічку (скотч), заморожені харчові напівфабрикати, радіотелескопи, електроскопи, аерогелі, скловолокно, казеїнове волокно, нейлон (жіночі колготки), розчинну каву Nescafe, молочний бульбашковий шоколад Nestle та згущене молоко.

Отож, опинившись в значно кращих політично-фінансових й культурно-технічних реаліях, “олюдноючись побутово”, українські політичні вигнанці “перебрали на себе” з нового оточуючого, як позитивне, так і негативне.

Для набуття негативного існували свої об’єктивні та суб’єктивні причини. Серед перших – чехословацькі фінансові дотації й реклама. Серед других – пошуки оптимальних варіантів соціально-трудової адаптації та кризи самоідентифікації.

Якщо говорити про тютюнопаління, то купляти цигарки “дозволяли” фінанси, а реклама заохочувала їх палити. Так “купівельна” спроможність чехословацької крони в 1920-х була

⁴ Кравчук Л., Козельчук Л. Спогади Віктора Приходька про Олександра Олесь. *Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXI Вінницької Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції 24–25 вересня 2020 р. присвяченої 30-річчю з дня проголошення Декларації про державний суверенітет України* / ред. кол.: Ю. А. Зінько (відп. редактор), С. А. Лапшин (відп. секр.), С. М. Василюк та ін. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2020. 352 с. С. 241–254.

⁵ Чикаленко Є. Щоденник (1925–1929) / упорядкування, передмова та коментарі І. Старовойтенко. Київ : Темпора. 2016. 448 с.

⁶ Русова С. Мемуари. Щоденники. Київ : Поліграфкнига, 2004. 544 с.

⁷ Наталена Королева. Життя і творчість документах та матеріалах (до 120-річчя з дня народження): *Збірка документів* / уклад. та автор передм. І. Тюрменко. Київ : Дельфін, 2008. 88 с.

⁸ *Archiv bezpečnostních složek, Praha, ČR. Fond S OSTRAVA. Sign. S-4592 OV.*

більш стабільною, ніж австрійської, яка “протрималася” в міжвоєнній ЧСР ще до 1925 р. Після розпаду Австро-Угорщини саме Чехословаччина взялася стабілізувати курс валют з метою недопущення подальшого знецінення австрійської крони, що існувала в статусі валюти після розпаду імперії ще до 1925 р. Австро-Угорщина зобов'язувалася перестати виплачувати військові облігації та здійснювати кредитування урядів Австрії та Угорщини відповідно. Проте, австро-угорський банк порушив домовленості і це призвело до штемпелювання банкнот в міжвоєнній ЧСР, а з цим, відповідно, до інфляції австрійської крони. Співвідношення чехословацької крони до австрійської 1921–1925 рр. становило 1:60⁹. Стабілізація власне чехословацької крони сталася в 1923 р. У 1923–1933 рр. офіційний курс чехословацької крони по відношенню до американського долару становив 100:2,96 або 100:3¹⁰. А оскільки Велика депресія 1929-го охопила міжвоєнну ЧСР із запізненням, тільки в 1932 р. і тривала в країні до кінця 1935 р., то таке співвідношення протрималося ще й до 1935-го. Під час реалізації “Допомогової акції” чехословацьким урядом було виділено чималі кошти на підтримку української антибільшовицької еміграції. За деякими підрахунками сума складала 500 мільйонів крон. Кульмінаційним “акційним роком” став 1924 р., коли на потреби “руських” Прага виділила 99 775 мільйонів¹¹, які скерувалися на стипендії українським, білоруським, російським та грузинським студентам, заробітну платню викладачам, різноманітні грошові дотації та спеціальні рахунки різних допомогових фондів, які забезпечували, окрім додаткових доплат в розмірі 450 крон, одягом і ліками. Наприклад, розмір стипендії українських студентів коливався від 500 крон у 1920-х до 150 крон у 1930-х (15 доларів у 1920-х рр. і 4 долари в 1930-х рр. через інфляцію). Що цікаво: пересічний чеський урядовець, столяр або муляр, зазвичай, щомісячно витрачав на сигарети приблизно 100–200 крон, що було на думку безпосереднього учасника тих подій Віктора Приходька “самозрозумілою річчю”¹², однак й український вигнанець, за дуже скромного власного бюджету, дешевих сортів цигарок або й зовсім відсутності коштів, як таких, витрачав на тютюн ті ж самі 100–200 крон у місяць.

Щодо реклами, то палити в ті часи вважалося модним й престижним. Про це на кожному кроці нагадували різноманітні газети та часописи, що рекламували, насамперед, продукцію підприємства Škoda: автівки, мотоцикли, зброю й літаки. В позитиві тютюнопаління переконували також лікарі, спортсмени, актори і, навіть, науковці. Доходило до того, що одні тютюнові кампанії сповіщали про здатність тютюну впливати на обмінні процеси в організмі, отож в сприянні тютюну відносно скинення зайвої ваги; а інші просто зображали представників середнього класу з цигарками в звичній домашній обстановці (з дітьми, дружинами, песиками та котиками). Однак, якщо чехи “полюбляли” американські Marlboro, Camel, Winston (відомі марки на території Чехії з 1904 р., 1916 р.), то українські вихідці могли дозволити собі тільки дешеvu Vlasta.

На нашу думку ще однією об'єктивною причиною популярності тютюнопаління в міжвоєнну добу серед українських посіпак був, “уклад і триб життя” власне самих емігрантів. Мова йде про те, що українська антибільшовицька еміграція була чи не найбільш культурною або статусною еміграцією, котра мала в своєму складі, політиків, вчених, поетів, художників, акторів, письменників, винахідників й інших, тих, для кого цигарки виступали одним із органічних елементів їх життя та діяльності. Наприклад, відомий поет Олександр Олесь (1878–1944) не міг творити без пива та 40–50 цигарок у день.

⁹ Шуст Р. М. Золота кронава валюта. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (гол.) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 3 : Е–Й. С. 373.

¹⁰ Зубко О. Є. Створення та діяльність Українського вищого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в Празі (1923–1933 рр.) : дис. ... канд. іст. наук. : 09.00.12. Київ, 2010. С. 85–86.

¹¹ Ляхоўскі У. Ад гоманаўцаў да гайсакоў. Чыннасць беларускіх маладзёвых арганізацый у 2-й палове XIX ст. – 1939 г. Навукова-папулярнае выданне. Беласток : Беларускае гістарычнае таварыства ; Вільня : Інстытут беларусістыкі, 2012. С. 387.

¹² Кравчук Л., Козельчук Л. Спогади Віктора Приходька про Олександра Олесь. *Вінниччина: минуле та сьогодення. Красназавчкі дослідження : матеріали XXI Вінницької Всеукраїнської наукової історико-красназавчкої конференції 24–25 вересня 2020 р.* .... С. 246.

В листі до Олександра Кошиця (1874–1944) від 09 січня 1931 р. Василь Королів-Старий (1879–1943) пише: “Минулого року на початку поставили ми були з Наталею трудне собі завдання: кинути курити, бо – зрештою цей звичай є правдиве свинство й для себе, й для сторонніх. Кинули. Я – по 36-х роках, Наталя – по 20-х безперервного смоктання. Поклали початі цигарки в попільничку й це вже рік не доторкалися до них а – ні разу. Щоправда, я дуже хворів, навіть мусив лікуватись. Духово перехворіла й Наталя. Але ж тепер не надивуємося, як могли стільки років робити таку гидоту”¹³.

До суб’єктивних причин популярності тютюну серед української еміграційної спільноти в міжвоєнній ЧСР варто додати юнацький максималізм її молодших представників, їх бажання спробувати все. Про це влучно відзначала у своїх спогадах Н. Наріжна. Наталці Наріжній у 1938 р. дісталось “на горіхи” за цигарки від шкільного куратора Трохима Івановича Пасічника (1896–1968). Вона згадувала той випадок так: “Давай підемо у ліс, – сказала одного сонячного пообіддя Килина, (Килина (Катерина) Білецька (Ольжич; Лазор) (1919–1996) – молодша донька професорова Л. Білецького (1882–1955)), додаючи з поважною міною, що має аж дві цигарки. Почувалися ми дорослими – мені було майже шістнадцять, а Килина була дещо старшою. Ми пішли у ліс, у сторону тієї частини Модржан, де жила Килина разом з родиною. Ліс був досить ріденький, але ми знайшли прозору гущавину, посідали на траву і почали, загикуючись, смоктати “Власти”. Тільки-но наші творчі душі, з допомогою реальної нудоти, почали підноситись під небеса, коли нам над головами громом загуркотіли слова професора Пасічника: “Білецька, Наріжна, що ти ви тут робите?” Що за дурне питання, подумала я. Та ж він бачить, що ми стараємося навчитися курити. Що в ту хвилину подумала Килина, не знаю, пригадую тільки її блакитні очі, мов ранішнє небо, і не менше розумну від запиту відповідь: “Вибачте, пане професоре, ми не знали, що тут вас зустрінемо”. Пасічник оторопів, а тоді подивився на мене: “І, ви, Наріжна, також не знали?” Мені захотілося сміятися, так що я тільки кивнула головою на знак згоди. Як видно, професор також хотів сміятися. Відвернувшись від нас, він буркнув, щоб ми забиралися геть з лісу і щоб він більше ніколи не бачив нас і близько тютюну в будь-якій формі. Ми подякували і пообіцяли, що більше не будемо ходити в ліс вчитися курити”¹⁴.

Не менш шкідливим для “українських пражан” було надмірне вживання розливного пива. Останнє, на відміну, від тютюну, в міжвоєнній ЧСР було національною історією, національною культурою і національними традиціями. У 1921–1939 рр. найбільш популярною маркою пива на території ЧСР було “Starogramen”, відоме з 1869 р. Цікаво, що саме ця марка пива припала до смаку й українським вихідцям. Серед українських емігрантів любов до пива пояснювалася двома причинами: психологічною (гуртуючою до неформального спілкування) та соціальною (набуття (підтримання) відповідного соціального статусу). Ось як про пиво згадував Валентин Іванович Сімянців (1899–1992): “Пива за двадцять два роки мого життя в ЧСР я так і не навчився пити. Пив скоріше тому, що інші п’ють, а без того, що там робить? Не скажу, що відмовлявся і від інших напоїв. Лишилися в пам’яті вечори, коли за окремими столами засідали студенти (мова йде про посиденьки в “господах”; “hospoda” – пивних, клубах за інтересами. – О. З.) різних народів. Пиття пива при свічках, що блимали та ганяли фантастичні тіні по стінах і склепіннях, під пісні мало щось вабляче і лишилося на довгі роки зворушливим. А як піснями змагалися столи-народи!”¹⁵.

Так, наприклад, для поета Олександра Олеся “цигарета та гальба пива” були “ідеальною творчою атмосферою”. Віктор Приходько (1886–1982) згадував: “...Самотній Олесь в куточку маленької пиварні... Так Олесь міг просидіти на одному місці три й п’ять годин. Перо бігало по папері, папіроски викурювалися одна по одній, а “hostinsky”, шинкар, дбав щоби “pan spisovatel” (по-чеськи письменник) без пива не сидів... Ось загально взявши образ Олесєвої пиятики. Він не раз казав мені – “виправдовувався”, що пиво дуже гарно на нього впливає, підносить його настрої і він тоді має охоту писати. Це знали його Дружини й Син і вдома ніколи з

¹³ Наталена Королева. Життя і творчість документах та матеріалах (до 120-річчя з дня народження) : збірка документів / уклад. та автор передмови І. Тюрменко. Київ : Дельфін, 2008. С. 25.

¹⁴ Наріжна Н. Дитячими очима (Спомин)... С. 70.

¹⁵ Сімянців В. Студентські часи. (Спогади). Чехо-Словаччина. Роки 1923–1929. ... С. 72.

цього приводу не було жадних розмов. В пивярнях Олесь дуже любили господарі – “гостінські” і постійні гості. Любили за привітність, простоту і лагідність вдачі. Всі знали, що це – “ukrainski spisovatel a basnik” (український письменник і поет) і ставилися з великою пошаною. Коли-б Олесь помер у нормальні часи, то – я певен – за його гробом слідкували-б сотні ось цих його знайомих і приятелів-чехів, а в пиварнях, де він засідав, з’явились-би на стінах, європейським звичаєм, почесні дошки з надписом “zde sedaval ukrainski basnik Oles”¹⁶.

Про надмірну Олесеву любов до пива відзначав і Євген Чикаленко (1861–1929): “...Олесь робить страшне вражіння – це просто пивна бочка; здається, якби його проткнув, то так би й бризнуло пиво: обрзкий, опухлий, сопе наче ковальський міх і ледві, ледві ходить. Пропав чоловік! Не дасть він вже нічого, ніякої творчості від нього вже сподіватися не можна. Думалося, що коли приїде з Києва його жінка та хлопець, то він перестане пити, аж показалося, що нічого вже не може втримати його від пятики”¹⁷.

Туга за Батьківщиною, крах сподівань, неможливість віднайти своє місце в житті, безробіття та зубожіння – все це в середовищі української еміграційної спільноти в міжвоєнній ЧСР, особливо у 1930-х, (коли країну охопила світова економічна криза та передвоєнні з воєнними реаліями), призводило й до зловживання горілкою.

Ще в останні роки “допомогової акції”, коли становище українських вигнанців ще сяк-так було фінансово “запевненим”, в Щоденнику Софії Федорівни Русової (1856–1940), наприклад, можна прочитати: “14 березня 1929 р. Вчора – значна подія в житті Інституту (мається на увазі УВПІ ім. М. Драгоманова в Празі. – О. З.), ми фотографувалися – професори, “окончієв-шиєся” і абсолюенти, до 100 чоловік. Вечеря була неможливо погана. В горілку професор Тимченко (1882–1956(?)) наклав стільки перцю, що у Сімовича язик оддубів”¹⁸.

Про буденне вживання міцних напоїв (“спиртівки”) згадував і В. Сімянців: “Для наших хіміків (мається на увазі студентів Подебрадської УГА. – О. З.) горілка – це тільки чвертка спирту та трохи лущиння цитрини. Спирток вони дешево мали для лябораторок”¹⁹.

Питання зловживання алкоголем серед українців в міжвоєнній Чехословаччині відна-йшло своє відображення і в новелі Юрія Липи (1900–1944) “Гадючки”: “Мартуся думає про життя, про те, що треба б купити теплої білизни для брата, що брат її мерзне і завжди має мокрі ноги. Думає й про недорогий плащик для себе, що бачила на Карловій вулиці. Але чує те, що говорить брат про ковбаси, і їй робиться недобре, темно в очах, – ні, це темно надворі.

– Світи лампу! – кричить сердито.

Брат світить лампу, а на світло приходять два сусіди, що не мають у себе світла: Артим і хімік. Білявий, рябий і гостроносий Артимович – старшина запорозького корпусу – тепер на електротехнічних курсах.

– Артима, маєш тютюн? – з хитрим лицем-вузликом питається його хімік з академії в Подебрадах.

– Ні, – відповідає білявий.

– А сірники?

– Ні, – відповідає спокійно.

– Ну, то закурим, бра’! – говорить хімік і сміється швиденько й гостро. Потім оповідає про нову моду в Подебрадах, в українській академії.

Там постійно була нова мода.

Розгоралася в мозках тисячі українців під крилами замку короля св. Юрія й огортала всіх: молодь, їх батьків, кривих і самих професорів. Навіть чехи, що вчилися в українській академії, піддавалися тим настроям.

¹⁶ Кравчук Л., Козельчук Л. Спогади Віктора Приходька про Олександра Олесь. *Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXI Вінницької Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції 24–25 вересня 2020 р. ...* С. 246.

¹⁷ Чикаленко Є. Щоденник (1925–1929). Упорядкування, передмова та коментарі І. Старовойтенко. Київ : Темпора, 2016. 448 с. С. 90.

¹⁸ Русова С. Мемуари. Щоденники... С. 287.

¹⁹ Сімянців В. Студентські часи. (Спогади). Чехо-Словаччина. Роки 1923–1929... С. 73.

Спочатку постала мода на партійні демонстрації. У душних, повних тютюнового диму покоїках, у великих залах до вправ, у темних шиночках збиралися групки людей, виносили постанови і демонстрували... Згодом комівуаяжери кинули гасло: велос! Тоді під Подебрадами серед кучерявих садів показалися сотні велосипедистів. Наколесниками стали всі: професори, студентки, діти, сиві діди...

Потім частина забралась до шоферства, і вечорами цілі родини розмовляли тільки про порівняльну вартість автових марок і про замкні свічі.

Шахи і футбол прийшли майже одночасно, на них виховались майстри.

Але головно хвиля попливла іншим річищем – шукати себе в питтю. Засновано Академію Пиття, де ректором був студент-фахівець, що не раз іспитував доцентів, випивачів-аматорів. Щоб доступитись гідності члена Найяснішої Академії, суворий статут вимагав багато дисциплінованості і фантазії. Оповідали дива про те, що діялося за замкненими дверима локалю цієї “Академії”...²⁰.

Про шкоду пиятики розповідало своїй пастві й еміграційне душпастирство. Зокрема, священник УАПЦ, душпастир Подебрадського православного товариства імені святих Кирила та Мефодія, студент музично-педагогічного факультету УВПІ ім. М. Драгоманова в Празі Григорій Мельник (1893–1939(?)). Одним із його наочних прикладів-проповідей у 1928 р. став випадок із котом. Душпастирю довелося лікувати тваринку. Після горілчаної анестезії, пухнастик, нажаль, став дурником, а якщо вже коти дурнішають від оковитої, то що казати було про людей на думку панотця? “...Оперувати котика потрібно було терміново. – Згадував мозирчанин Антон Білінський (1897–після 1945) – в минулому “один із білорусів на службі УНР” – хорунжий 4-ї Київської дивізії. – Але ж як? Це ж не кролик, тут кігті, зуби. Ось Пан-отець й вирішив застосувати загальний наркоз. Поклав пухнастика спиною собі на коліна і влив в нього, незважаючи на опір, гарну порцію горілки. Потримав трохи, опустил на підлогу. Тварину добряче хитало, але загальний наркоз пішов на користь: агресивності нуль, муркотить собі. Очі, правда, в різні боки дивляться, але то вже дрібниці. Операцію провести це не завадило: був розкритий пухир, вибрана столова ложку гною, ретельно вичищена рана, покладена лікарська мазь... Кіт вижив і одужав. Але – на жаль – став повним ідіотом. Не знаю, що цьому посприяло: хвороба, операція, вроджена котяча схильність або ж та горілка. Однак склалося враження, що кіт, що не день, то дурнішав. Він не тільки не навчився ловити мишей, а й неймовірно їх боявся. Одного разу господар kota та душпастир, не витримавши, вирішили наочно показати негіднику, що миша – це безпечно і дуже смачно. Мишу впіймали живу, під банку з монеткою. Прив’язали її за хвоста на ниточку. А kota загнали у кут, щоб заздалегідь не утік. Тоді ж Пан-отець став похитувати нещасною мишею у тварини перед носом. Миші, напевно, було страшно, але той жах, який читався в котячих очах, зашкалював усі межі. Сидячи на задніх лапах, пухнаста істота спиною втиснулася у куток, і перелякано стежила як розгойдується перед її очима якась інша звірюка. Кульмінаційним моментом стала мишача витівка: вигнувшись, вона потягнулася до kota та... вкусила його за носа! Отетеріли усі, а кіт з криком вирвався з кутка, прослизнув повз людські ноги та драпонував на вулицю...” (Переклад з чеської – авторський. – О. З.)²¹.

Висновки. У 1939 р. у двері більшості українських вигнанців у міжвоєнній ЧСР постукала Друга світова війна. Нові реалії життя вимагали й нового повсякдення. Пиво, тютюн і горілка нікуди не зникли з території Протекторату Богемії та Моравії, проте вкотре в чергове нагадували про ті далекі ніби часи, коли вони виступали спробами відійти від фізичного й психологічного (морального) стресів, намаганням позбавитися відчуженості та невлаштованості у житті.

²⁰Липа Ю. Гадючки : новела. *Нотатник 3: Новели*. Львів : Хортиця, 1937. С.133.

²¹*Archiv bezpečnostních složek. (Praha, Czech Republic). Fond S OSTRAVA. Sign. S-4552 OV, str. 34.*

BEER, TOBACCO AND ALCOHOL IN THE LIFE OF UKRAINIAN EMIGRATION IN INTERWAR CZECHOSLOVAKIA (1921–1939)

Olha ZUBKO

Vinnitsia State Pedagogical University. M. Kotsyubynskoho,
Department of Culture, Methods of Teaching History and Special Historical Disciplines,
street Ostrozko, 32, Vinnitsia 21000, Ukraine
e-mail: zubkoolga5@gmail.com

Summary

This article contains information about the harmful habits that were characteristic of the Ukrainian anti-Bolshevik emigration community in interwar Czechoslovakia – smoking and drinking. Note that drunkenness also includes the so-called “light alcohol” - beer. Consideration of these harmful habits of Ukrainian emigration is carried out through the prism of everyday history, because it is the everyday perspective that allows us to “humanize” the image of the Ukrainian emigrant-hero, who on the one hand was the initiator of social change, and on the other – the hostage of historical events.

Historical-anthropological approach – strictly criticism of the source base: archives, reminiscences, memoirs, diaries.

Emphasis is placed on the fact that the interwar period coincided with the so-called period of *Interbellum* – the time of innovation in technology; the period when, for the first time in human history, everyday life really improved. Thanks to “*Ruská pomocná akcia*” the emigrants had a more or less confident financial position for eight years, it was clear why Ukrainian fugitives adopted the negative with the positive.

There were subjective reasons for acquiring the negative too: age, advertising, the search for optimal options for social-labor adaptation, the desire to try all the pleasures of life, the crisis of self-identification.

Keywords: Ukrainian emigration, interwar Czechoslovakia, everyday life, harmful habits, tobacco, vodka, beer.

References

Archiv bezpečnostních složek (Praha, Czech Republic) [Archives of the Security Service of the Czech Republic. m. Prague]. Fond S OSTRAVA. Sign. S-4552 OV (in Czech).

Chykalenko, Ye. (2016). *Shchodennyk (1925–1929)*. [Diary (1925–1929)] / *Uporiadkuvannia, peredmova ta komentari I. Starovoitenko*. Kyiv: Tempora (in Ukrainian).

Koliastruk, O. A. (2015). *Intelihentsiia USRR u 1920-ti roky: povsiakdenne zhyttia* [The intelligentsia of the USSR in the 1920s: everyday life]. Vidpovidalnyi redaktor V. M. Danylenko. Druhe vydannia. Kh.: Raryety Ukrainy (in Ukrainian).

Koroleva, Natalena. (2008). *Zhyttia i tvorchist dokumentakh ta materialakh (do 120-richchia z dnia narodzhennia)* [Life and work of documents and materials (to the 120th anniversary of his birth): Zbirka dokumentiv / Uklad. ta avtor peredmovy I. Tiurmenko. Kyiv: Delfin (in Ukrainian).

Kravchuk, L. Kozelchuk, L. (2020). *Spohady Viktora Prykhodka pro Oleksandra Olesia*. [Memoirs of Viktor Prykhodka about Oleksandr Oles]. *Vinnychchyna: mynule ta sohodennia. Kraieznavchi doslidzhennia*. Materialy XXI Vinnytskoi Vseukrainskoi naukovoï istoriko kraieznavchoi konferentsii 24–25 veresnia 2020 r. Prysviachena 30-richchii z dnia proholoshennia Deklaratsii pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy. Red. kol.: Iu. A. Zinko (vidp. redaktor), S. A. Lapshyn (vidp. sekr.), S. M. Vasyliuk ta in. Vinnitsia: Nilan LTD (in Ukrainian).

Ljahowski, U. (2012). *Ad gomanawcaw da gajsakow. Chynnasc belaruskich maladzjovych arganizacyj u 2-j palove XIX st. – 1939 g.* [From Homanists to Gaisaks. Validity of Belarusian youth organizations in the second half of the 19th – century 1939]. Navukova-papuljarnaе vydanne. Belastok: Belaruskae gistorychnae tavarystva; Vilnja: Instytut belarusistyki (in Belarusian).

Lypa, Yu. (1937). *Hadiuchky: Novela [Vipers. Novel]*. *Notatnyk 3: Novely*. Lviv: Khortytsia, p. 159 (in Ukrainian).

Narizhna, N. (2010). *Dytiachymy ochyma (Spomyn)* [Children’s eyes. Recollection] / Ed. Mykola Muřinka. Praha: Vydalo Sdružení Ukrajinek v České Republice (in Ukrainian).

Rusova, S. (2004). *Memuary. Shchodennyky* [Memoirs. Diaries]. K.: Polihrafknyha (in Ukrainian).

Simiantsiv, V. (1973). *Studentski chasy. (Spohady). Chekho-Slovachchyna. Roky 1923–1929*. [Student times. Memoirs. Czech-Slovak. Years 1923–1939]. Vashynhton: D.K. (in Ukrainian).

Shust, R. M. (2005). Zolota kronova valiuta [Gold crown currency]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy* : u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Kyiv: Nauk. Dumka. T. 3 (in Ukrainian).

Zubko, O. Ye. (2010). Stvorennia ta diialnist Ukrainskoho vyshchoho pedahohichnoho instytutu im. M. Drahomanova v Prazi (1923–1933 rr.) [Establishment and activity of the Ukrainian Higher Pedagogical Institute named after M. Drahomanov in Prague (1923–1933)]. (*Doctor's thesis*). Kyiv (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 23 травня 2022 р.